УДК 343.159.(477)
DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2026.49.03

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Гавронська Т. В.
orcid.org/0000-0001-6213-9188

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто організаційно-правові засади діяльності суду присяжних в Україні. Розкрито його правову природу, місце у судовій системі та особливості нормативного регулювання. Досліджено порядок участі присяжних у кримінальному та цивільному судочинстві, а також виявлено основні проблеми практичної реалізації цього інституту. Обґрунтовано необхідність його подальшого вдосконалення як важливого елементу демократизації правосуддя. Дослідження передбачає з'ясування нормативної основи діяльності суду присяжних, визначення процесуальних форм його реалізації у кримінальному та цивільному судочинстві, а також аналіз практичних аспектів застосування відповідних положень судами. При цьому увага зосереджується не лише на формальних нормах, а й на їх реальному функціонуванні, що дозволяє оцінити ефективність існуючої моделі суду присяжних в Україні. Питання функціонування суду присяжних в Україні перебуває у полі уваги законодавця та правозастосовної практики. Основу дослідження становлять нормативні акти, судова практика та офіційні узагальнення. Базовим джерелом є Конституція України, яка закріплює засади здійснення правосуддя та передбачає можливість розгляду справ судом присяжних. Суд присяжних в Україні розглядається як одна з форм здійснення правосуддя, що поєднує професійний та суспільний елементи. Його сутність полягає у залученні громадян до розгляду судових справ разом із професійними суддями, що дозволяє забезпечити не лише юридичну, а й суспільну оцінку обставин справи. Водночас встановлено, що українська модель суду присяжних має змішаний характер, який визначає її правову природу. Поєднання професійних суддів і присяжних у межах одного складу суду створює баланс між юридичною компетентністю та суспільним сприйняттям справедливості. Проте саме ця особливість зумовлює і певні обмеження, зокрема щодо реального впливу присяжних на результати розгляду справ. Подальший розвиток цього інституту має бути спрямований на розширення його застосування, удосконалення організаційних механізмів та підвищення ефективності участі присяжних у судовому процесі. Лише за таких умов суд присяжних зможе повною мірою виконувати свою функцію як гаранта справедливого та суспільно легітимного правосуддя.

Ключові слова: *суд присяжних, правосуддя, судова система, присяжні, судоустрій, кримінальний процес, цивільний процес, судочинство.*

Актуальність теми організаційно-правових засад діяльності суду присяжних в Україні зумовлена тим, що участь присяжних прямо закріплена в Конституції України як одна з форм здійснення правосуддя. Основний Закон не залишає це питання на рівні красивої декларації: він передбачає, що судочинство може провадитися суддею одноособово, колегією суддів або судом присяжних, а також визначає загальні засади судочинства, серед яких - змагальність сторін, забезпечення права на захист, гласність процесу, апеляційний перегляд і обов'язковість судового рішення [1].

Інститут присяжних в Україні існує не як історичний рудимент, а як діючий елемент судової системи, який потребує не абстрактного, а більш практичного аналізу [2]. У кримінальному процесі суд присяжних застосовується не для будь-якої справи, а у вузько визначеній категорії проваджень: щодо злочинів, за які передбачено довічне позбавлення волі, і лише за клопотанням обвинуваченого. У такому разі справа розглядається судом у складі двох суддів і трьох присяжних. У цивільному процесі також існує передбачена законом участь присяжних: окремі справи першої інстанції розглядаються одним суддею і двома присяжними, причому присяжні під час здійснення правосуддя користуються всіма правами судді. Саме ця змішана модель і робить тему особливо цікавою: вона поєднує професійний елемент правосуддя з безпосередньою участю громадян [3, 4].

Практична цінність дослідження посилюється тим, що Верховний Суд наприкінці 2025 року оприлюднив тематичний огляд судової практики щодо розгляду кримінального провадження судом присяжних. В огляді увага була зосереджена на роз’ясненні права на суд присяжних на стадії досудового розслідування, у підготовчому судовому засіданні та під час судового розгляду. Це свідчить про наявність не лише теоретичного інтересу до інституту присяжних, а й цілком живих процесуальних питань, які виникають у реальних справах і потребують однакового розуміння судами та учасниками процесу [5].

Окремої уваги заслуговує й те, що інститут присяжних має не тільки процесуальне, а й організаційне навантаження. У березні 2026 року Верховний Суд окремо нагадував про електронне декларування присяжних за 2025 рік. Такий офіційний акцент показує, що присяжні включені до системи правових обов’язків і публічної відповідальності, а їх статус не зводиться до разової участі в засіданні. Отже, мова йде про інститут, який одночасно пов’язаний із гарантіями незалежності правосуддя, процедурою добору, списками присяжних, оплатою їх участі, обмеженнями та обов’язками, тобто з цілим комплексом правових і організаційних питань [6]. Актуальність теми посилюється ще й тим, що суд присяжних в Україні залишається моделлю, яка постійно балансує між ідеєю народної участі у правосудді та вимогами професійної судової системи. Саме тому дослідження його організаційно-правових засад дає змогу побачити, наскільки ефективно закон поєднує суспільну довіру, процесуальну економію, гарантії справедливого суду та реальні механізми роботи судової влади. У такому контексті тема є не лише важливою для науки, а й помітною для практики, адже стосується того, як саме громадянин долучається до здійснення правосуддя в сучасній Україні [1].

Метою цієї статті є комплексний аналіз організаційно-правових засад діяльності суду присяжних в Україні крізь призму чинного законодавства та сучасної судової практики, а також виявлення особливостей функціонування цього інституту як форми безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя. Досягнення зазначеної мети передбачає з’ясування нормативної основи діяльності суду присяжних, визначення процесуальних форм його реалізації у кримінальному та цивільному судочинстві, а також аналіз практичних аспектів застосування відповідних положень судами. При цьому увага зосереджується не лише на формальних нормах, а й на їх реальному функціонуванні, що дозволяє оцінити ефективність існуючої моделі суду присяжних в Україні.

З огляду на конституційне закріплення участі присяжних у здійсненні правосуддя, дослідження спрямоване також на розкриття змісту цієї гарантії та її практичної реалізації у національній правовій системі [1]. Водночас мета включає аналіз положень спеціального законодавства, насамперед Закону України «Про судоустрій і статус суддів», який визначає статус присяжних, порядок їх залучення та основні організаційні аспекти діяльності [2]. Окремим напрямом досягнення мети є дослідження процесуального механізму реалізації суду присяжних у кримінальному та цивільному процесах, з урахуванням положень відповідних кодексів та актуальної практики Верховного Суду, що дозволяє побачити не лише закон, а й його застосування [3].

Питання функціонування суду присяжних в Україні перебуває у полі уваги законодавця та правозастосовної практики. Основу дослідження становлять нормативні акти, судова практика та офіційні узагальнення. Базовим джерелом є Конституція України, яка закріплює засади здійснення правосуддя та передбачає можливість розгляду справ судом присяжних. Конституційні положення визначають межі законодавчого регулювання цього інституту та забезпечують його легітимність як форми участі громадян у здійсненні правосуддя [1]. Подальший розвиток цих положень міститься у Законі України «Про судоустрій і статус суддів», який визначає статус присяжних, порядок їх включення до списків, залучення до розгляду справ і гарантії діяльності. Закон закріплює суд присяжних як елемент судової системи, хоча й у межах обмеженої моделі застосування [2]. Процесуальні аспекти діяльності суду присяжних регулюються Кримінальним процесуальним кодексом України та Цивільним процесуальним кодексом України. У кримінальному процесі право на суд присяжних залежить від категорії справи та волевиявлення обвинуваченого. У цивільному процесі присяжні залучаються лише у визначених

законом категоріях справ, що свідчить про різний підхід до застосування цього інституту [3, 4]. Важливим джерелом є практика Верховного Суду. Огляд судової практики щодо розгляду кримінальних проваджень судом присяжних, оприлюднений у 2025 році, демонструє особливості реалізації норм кримінального процесуального законодавства та виявляє проблемні аспекти правозастосування [5].

Офіційні повідомлення Верховного Суду щодо електронного декларування присяжних свідчать, що інститут суду присяжних має не лише процесуальний, а й організаційно-правовий характер, пов'язаний із забезпеченням прозорості та підзвітності осіб, залучених до здійснення правосуддя [6].

Окрему увагу проблематиці суду присяжних приділяють і українські науковці. Так, І. Татулич у дослідженні правового статусу присяжних у цивільному судочинстві звертає увагу на те, що участь присяжних виступає важливою гарантією справедливого та неупередженого розгляду справ, а також підкреслює необхідність удосконалення механізму їх залучення до здійснення правосуддя. І саме участь присяжних, на нашу думку, які досить часто є старшими за віком від судді, мають більший життєвий досвід, психологічні особливості, звертають більше уваги на деталі справи, мають власне бачення вирішення справи по суті, керуються не тільки нормами права, дотримання яких є, без сумніву, важливим, забезпечить належний захист прав, свобод та інтересів осіб. [7. с. 71].

Г. Попадинець, аналізуючи правовий статус інституту присяжних у кримінальному судочинстві, акцентує увагу на особливостях нормативного регулювання, процедурі формування складу суду присяжних та необхідності посилення ефективності реалізації процесуальних прав присяжних у кримінальному процесі. За загальним визначенням інститут присяжних – це незалежна від суддів колегія обраних громадян, які внаслідок своєї обізнаності з умовами місцевого побуту, специфіки життя всіх суспільних прошарків, які вони представляють, повинні вирішувати в суді питання наявності вини по факту вчиненого правопорушення чи його відсутності та виносити справедливий вирок.[8. с. 370].

Водночас С. С. Якимець та П. В. Горінов досліджують функціонування суду присяжних у контексті досвіду країн Європейського Союзу та наголошують на доцільності вдосконалення української моделі шляхом урахування європейських стандартів організації діяльності присяжних, їх підготовки та забезпечення реального впливу на ухвалення судових рішень. Так, утворення ЄС як спільної інституціональної структури з власною традицією та законодавчою практикою стало поштовхом для впровадження інституціональних змін в сфері правосуддя в країнах-учасниках. Прагнучи інтегруватися в європейську спільноту, Україна адаптує свої інститути та стандарти, законодавчі зміни, інституційні структури до стандартів ЄС. [9. с. 68].

Таким чином, аналіз наявних джерел свідчить про те, що питання організаційно-правових засад діяльності суду присяжних в Україні досліджується як через призму нормативного регулювання та судової практики, так і в межах сучасної наукової доктрини. Саме поєднання цих підходів дозволяє сформувати цілісне уявлення про функціонування інституту присяжних, його роль у системі правосуддя та перспективи подальшого розвитку.

Суд присяжних в Україні розглядається як одна з форм здійснення правосуддя, що поєднує професійний та суспільний елементи. Його сутність полягає у залученні громадян до розгляду судових справ разом із професійними суддями, що дозволяє забезпечити не лише юридичну, а й суспільну оцінку обставин справи. Такий підхід відображає ідею демократизації правосуддя, коли суспільство безпосередньо бере участь у здійсненні судової функції держави [1]. Правова природа суду присяжних в Україні має змішаний характер. З одного боку, присяжні не є професійними суддями та не входять до суддівського корпусу, однак з іншого - під час здійснення правосуддя вони користуються повноваженнями судді та беруть участь у постановленні судового рішення. Це свідчить про особливий статус присяжних, який не може бути зведений ані до статусу звичайного учасника процесу, ані до статусу судді в класичному розумінні. Законодавець фактично створює окрему категорію суб'єктів здійснення правосуддя, які виконують функції судової влади в обмеженому, але юридично значущому обсязі [2]. Місце суду присяжних у судовій системі України визначається через його інтегрованість у структуру судів

 ISSN 3083-5836 (PRINT), ISSN 3083-5844 (ONLINE)

загальної юрисдикції. Він не є окремою ланкою судової системи, а функціонує в межах місцевих загальних судів як особлива форма здійснення правосуддя. Це означає, що суд присяжних не створює окремої інституційної підсистеми, а виступає процесуальною формою організації судового розгляду у визначених законом випадках. Такий підхід відрізняє українську модель від класичних англо-американських систем, де присяжні відіграють більш автономну роль. Нормативне закріплення інституту суду присяжних здійснюється на кількох рівнях. Конституція України встановлює загальне положення про можливість здійснення правосуддя судом присяжних, тим самим надаючи цьому інституту найвищий рівень правового визнання [1]. Подальша конкретизація відбувається у Законі України «Про судоустрій і статус суддів», який визначає порядок формування списків присяжних, їх правовий статус, гарантії діяльності та організаційні аспекти залучення до розгляду справ [2]. Процесуальне наповнення інституту забезпечується положеннями Кримінального процесуального кодексу України та Цивільного процесуального кодексу України. У кримінальному процесі суд присяжних застосовується у справах щодо особливо тяжких злочинів, де обвинуваченому загрожує довічне позбавлення волі, і лише за його клопотанням. У такому разі формується суд у складі двох професійних суддів і трьох присяжних, які спільно вирішують питання винуватості та призначення покарання [4]. У цивільному процесі участь присяжних має інший характер: вони залучаються до розгляду окремих категорій справ, і при цьому разом із суддею здійснюють повноваження суду першої інстанції [3].

Історичні передумови становлення суду присяжних в Україні пов’язані з правовою традицією, що сформувалася ще в XIX столітті у межах судової реформи російської імперії 1864 року, яка вперше запровадила інститут присяжних на українських землях. У подальшому цей інститут був ліквідований у радянський період, що призвело до тривалої відсутності практики участі громадян у здійсненні правосуддя. Відновлення інтересу до суду присяжних відбулося вже в умовах незалежної України, коли було взято курс на побудову демократичної правової держави та інтеграцію до європейського правового простору. Сучасна модель суду присяжних в Україні не є прямим відтворенням історичних форм, а являє собою адаптований варіант, який враховує національні особливості правової системи. Вона характеризується обмеженим обсягом застосування, змішаним складом суду та значною роллю професійних суддів у процесі ухвалення рішень. Такий формат нерідко стає предметом наукових дискусій, оскільки ставить під питання ступінь реального впливу присяжних на результат розгляду справи. Практичне розуміння правової природи суду присяжних доповнюється матеріалами судової практики. Зокрема, Верховний Суд у своїх узагальненнях звертає увагу на особливості реалізації права на суд присяжних та процесуальні аспекти його застосування, що дозволяє розглядати цей інститут не лише як нормативну конструкцію, а як реально функціонуючий механізм правосуддя [5].

Таким чином, суд присяжних в Україні являє собою складний правовий інститут, який поєднує елементи демократичної участі громадян і професійного судочинства. Його правова природа визначається як змішана, а місце в судовій системі - як інтегроване, що зумовлює як переваги, так і певні обмеження у його функціонуванні. Нормативно-правове регулювання діяльності суду присяжних в Україні має багаторівневий характер і охоплює як конституційні положення, так і норми спеціального законодавства та процесуальних кодексів. Саме така системність дозволяє забезпечити не лише формальне існування інституту присяжних, а й його практичне функціонування у межах судової системи. Вихідною точкою є Конституція України, яка закріплює можливість здійснення правосуддя за участю присяжних. Хоча Основний Закон не деталізує механізм реалізації цієї форми судочинства, він визначає її як складову судової влади та пов’язує із загальними засадами правосуддя, зокрема законністю, рівністю учасників процесу перед законом і судом, змагальністю сторін та забезпеченням доведеності вини [1]. Отже, конституційний рівень формує загальну правову рамку, в межах якої функціонує суд присяжних. Конкретизація цих положень здійснюється у Законі України «Про судоустрій і статус суддів», який визначає організаційні засади діяльності присяжних. У цьому законі закріплено, що присяжні залучаються до здійснення правосуддя у випадках, передбачених

процесуальним законом, і під час розгляду справ користуються правами судді. Водночас закон визначає їх статус як осіб, які не є професійними суддями, але виконують функції правосуддя на тимчасовій основі [2].

Особливу увагу законодавець приділяє порядку формування списків присяжних. Такі списки формуються органами місцевого самоврядування за поданням територіальних управлінь Державної судової адміністрації України. До них включаються громадяни України, які відповідають встановленим вимогам, зокрема щодо віку, громадянства, відсутності судимості та інших обмежень. Включення до списку присяжних не означає постійного виконання функцій, а лише створює можливість їх залучення до розгляду конкретних справ. Такий підхід забезпечує поєднання принципу випадковості добору та організаційної визначеності [2].

Статус присяжних має комплексний характер і поєднує елементи прав, обов'язків та гарантій. Під час здійснення правосуддя присяжні мають ті ж процесуальні права, що й судді, включаючи право досліджувати докази, ставити запитання учасникам процесу, брати участь у нарадчій кімнаті та голосувати при ухваленні рішення. Водночас на них поширюються і відповідні обов'язки, зокрема щодо дотримання таємниці нарадчої кімнати, неупередженості та законності прийняття рішень. Закон також передбачає гарантії їх діяльності, включаючи оплату праці, компенсацію витрат та захист від незаконного впливу [2].

Процесуальне регулювання діяльності суду присяжних здійснюється нормами Кримінального процесуального кодексу України та Цивільного процесуального кодексу України. У кримінальному процесі закон чітко визначає підстави та порядок реалізації права на суд присяжних. Так, обвинувачений у справах, де передбачено довічне позбавлення волі, має право заявити клопотання про розгляд справи судом присяжних. У такому випадку суд формується у складі двох професійних суддів і трьох присяжних, які разом здійснюють розгляд справи та ухвалюють рішення [3].

У цивільному процесі участь присяжних має іншу специфіку. Закон визначає окремі категорії справ, у яких вони беруть участь, зокрема справи, що мають підвищене соціальне значення. Розгляд таких справ здійснюється судом у складі одного судді та двох присяжних, причому останні беруть участь у всіх стадіях судового розгляду та мають рівні права з суддею при ухваленні рішення [3]. Важливим аспектом нормативного регулювання є також практичне тлумачення і застосування відповідних норм. У цьому контексті значну роль відіграє Верховний Суд, який у своїх узагальненнях звертає увагу на проблемні питання, пов'язані з реалізацією права на суд присяжних, зокрема щодо моменту заявлення клопотання, порядку формування складу суду та забезпечення процесуальних гарантій учасників справи [5]. Окремі організаційні аспекти діяльності присяжних виходять за межі суто процесуального регулювання. Зокрема, вимоги щодо електронного декларування свідчать про включення присяжних до системи публічної підзвітності та антикорупційного контролю. Це ще раз підкреслює їх особливий статус як суб'єктів, які здійснюють функції держави, хоча і не є професійними суддями [6].

Таким чином, нормативно-правове регулювання діяльності суду присяжних в Україні характеризується комплексністю та багаторівневістю. Воно охоплює конституційні засади, спеціальне законодавство та процесуальні норми, які разом формують цілісну систему правового забезпечення функціонування цього інституту. Організаційні особливості функціонування суду присяжних в Україні безпосередньо пов'язані зі змішаною моделлю цього інституту, яка поєднує професійний та непрофесійний елементи. Така модель визначає як процедуру розгляду справ, так і реальну роль присяжних у процесі ухвалення судових рішень. Процедура розгляду справ судом присяжних залежить від виду судочинства. У кримінальному процесі вона має чітко визначений характер: право на розгляд справи судом присяжних виникає лише у випадках, коли особі загрожує довічне позбавлення волі, і реалізується виключно за її клопотанням. Після заявлення такого клопотання формується склад суду у кількості двох професійних суддів і трьох присяжних, які спільно беруть участь у дослідженні доказів, допиті свідків, оцінці обставин справи та ухваленні рішення [3]. У цивільному судочинстві організація розгляду справ за участю присяжних має іншу логіку. Закон визначає окремі категорії справ, у яких участь присяжних є обов'язковою, і в таких випадках суд формується у складі одного

 ISSN 3083-5836 (PRINT), ISSN 3083-5844 (ONLINE)

судді та двох присяжних. Вони залучаються до всіх стадій розгляду справи, починаючи з підготовчого провадження і завершуючи ухваленням рішення, при цьому користуються рівними правами з суддею під час вирішення справи по суті [4].

Особливістю організації діяльності суду присяжних є те, що присяжні не виконують свої функції на постійній основі. Вони залучаються до розгляду конкретних справ із затверджених списків, що формуються органами місцевого самоврядування. Це створює специфічну ситуацію: з одного боку, забезпечується участь різних представників суспільства, а з іншого - відсутність системного досвіду може впливати на якість сприйняття складних правових питань [2]. Роль присяжних у судовому процесі формально є рівною ролі професійних суддів під час ухвалення рішення. Вони беруть участь у дослідженні доказів, мають право ставити запитання, висловлювати свою позицію під час наради та голосувати при постановленні рішення. Проте фактичний вплив присяжних нерідко оцінюється як обмежений, що зумовлено як складністю правових питань, так і домінуючою роллю професійних суддів у процесі. Така ситуація є наслідком саме змішаної моделі, яка не передбачає повної автономії присяжних.

Практика застосування інституту суду присяжних в Україні виявляє низку проблемних аспектів. Зокрема, Верховний Суд у своїх узагальненнях звертає увагу на труднощі, пов’язані з реалізацією права на суд присяжних, включаючи питання своєчасності заявлення клопотання, належного інформування обвинуваченого про таке право та правильності формування складу суду [2]. Це свідчить про те, що навіть на рівні процесуальних гарантій існують практичні труднощі, які можуть впливати на ефективність реалізації цього інституту. Серед організаційних проблем також варто відзначити складність формування списків присяжних та їх фактичного залучення до участі у справах. Не всі громадяни, включені до списків, можуть або бажають виконувати функції присяжного, що іноді ускладнює формування складу суду. Крім того, відсутність належного рівня підготовки присяжних може впливати на якість їх участі у процесі, особливо у складних кримінальних провадженнях.

Окремим аспектом є питання правового статусу присяжних у контексті вимог щодо публічної підзвітності. Зокрема, обов’язок подання електронних декларацій свідчить про прирівнювання присяжних до суб’єктів виконання функцій держави. Водночас така вимога може розглядатися як додатковий стримуючий фактор для громадян щодо участі у здійсненні правосуддя [6].

У науковому та практичному середовищі неодноразово порушується питання про необхідність удосконалення моделі суду присяжних в Україні. Серед можливих напрямів розвитку відзначається розширення сфери застосування суду присяжних, що дозволило б підвищити рівень довіри до судової системи. Також обґрунтовується доцільність підвищення рівня підготовки присяжних, зокрема шляхом запровадження короткострокових навчальних програм або інструктажів перед початком розгляду справи. Крім того, потребує уваги питання забезпечення реального впливу присяжних на результати розгляду справ. У цьому контексті обговорюється можливість перегляду існуючої змішаної моделі або вдосконалення процедур взаємодії між суддями та присяжними, щоб забезпечити більш збалансований розподіл ролей у процесі ухвалення рішень.

Таким чином, організаційні особливості функціонування суду присяжних в Україні демонструють як його потенціал як інструменту демократизації правосуддя, так і наявність суттєвих проблем у практичній реалізації. Саме поєднання нормативної визначеності та практичних викликів зумовлює необхідність подальшого вдосконалення цього інституту.

Проведений аналіз організаційно-правових засад діяльності суду присяжних в Україні дає підстави стверджувати, що цей інститут має чітке нормативне підґрунтя та водночас характеризується специфічною моделлю реалізації, яка відрізняється від класичних зразків. Його закріплення на конституційному рівні свідчить про визнання участі народу у здійсненні правосуддя як важливого елементу демократичної держави, однак практична реалізація цієї ідеї відбувається у досить обмеженому форматі [1]. Нормативно-правове регулювання діяльності суду присяжних в Україні є системним і багаторівневим. Конституційні положення отримують подальший розвиток у Законі України «Про судоустрій і статус суддів»,

а також у процесуальних кодексах, які деталізують порядок участі присяжних у судовому розгляді. Така структура забезпечує формальну визначеність інституту, встановлює його місце в судовій системі та регламентує як організаційні, так і процесуальні аспекти діяльності присяжних [2,3,4].

Водночас встановлено, що українська модель суду присяжних має змішаний характер, який визначає її правову природу. Поєднання професійних суддів і присяжних у межах одного складу суду створює баланс між юридичною компетентністю та суспільним сприйняттям справедливості. Проте саме ця особливість зумовлює і певні обмеження, зокрема щодо реального впливу присяжних на результати розгляду справ. Організаційні аспекти функціонування суду присяжних свідчать про наявність як позитивних рис, так і практичних труднощів. До позитивних можна віднести забезпечення участі громадян у здійсненні правосуддя, що сприяє підвищенню довіри до судової системи. Разом із тим, обмежена сфера застосування, складність формування складу суду, недостатній рівень підготовки присяжних та окремі процесуальні труднощі свідчать про те, що потенціал цього інституту реалізується не повною мірою. Практика Верховного Суду підтверджує наявність проблем у застосуванні норм, що регулюють діяльність суду присяжних, зокрема щодо реалізації права на такий розгляд і дотримання процесуальних гарантій. Це вказує на необхідність не лише нормативного вдосконалення, а й забезпечення єдності правозастосування [5].Крім того, сучасний підхід до статусу присяжних, який включає елементи публічної підзвітності, зокрема обов'язок електронного декларування, підкреслює їх включеність у систему виконання функцій держави. Водночас такі вимоги можуть впливати на рівень залученості громадян до виконання функцій присяжного, що також потребує зваженого підходу з боку законодавця [6].

У підсумку можна дійти висновку, що суд присяжних в Україні є важливим, але поки що не повністю реалізованим інструментом демократизації правосуддя. Подальший розвиток цього інституту має бути спрямований на розширення його застосування, удосконалення організаційних механізмів та підвищення ефективності участі присяжних у судовому процесі. Лише за таких умов суд присяжних зможе повною мірою виконувати свою функцію як гаранта справедливого та суспільно легітимного правосуддя.

Використана література:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996 р. № 30. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 02.07.2026).
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016 р. № 31. ст. 545. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19 (дата звернення: 02.07.2026).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013 р. № 9-10, №11-12, №13,. ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17 (дата звернення: 02.07.2026).
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004 р. № 40-41, №42, ст. 492. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15 (дата звернення: 03.07.2026).
5. Огляд судової практики щодо розгляду кримінальних проваджень судом присяжних / Верховний Суд. 01 груд. 2025 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/info_anons_daidgest_oglyad/1926603/ (дата звернення: 03.07.2026).
6. Електронне декларування присяжних у 2026 році / Верховний Суд. 16 берез. 2026 р. URL: https://www.supreme.court.gov.ua/archive/1990045/ (дата звернення: 03.07.2026).
7. Татулич І. Правовий статус присяжних у цивільному судочинстві. Підприємництво, господарство і право. 2019. С. 67-72. DOI: 10.32849/2663-5313/2019.12.13. URL: https://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/12/14.pdf
8. Попадинець Г. Правовий статус інституту присяжних у кримінальному судочинстві. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2022. № 3(35) с. 368-373. DOI: 10.23939/law2022.35.368. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/dec/29282/53.pdf

9. Якимець С. С., Горінов П. В. Суд присяжних в Україні в контексті досвіду країн Європейського Союзу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. № 91, частина 5. С. 66-72. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.91.5.9. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/344177

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1996). Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, no. 30, art. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2016). Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 02 chervnia, 2016 r. № 1402-VIII. [On the judicial system and the status of judges: Law of Ukraine dated 02 June 2016 No. 1402-VIII]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2016, no. 31, art. 545. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19 [in Ukrainian].
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2012).Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 13 kvitnia, 2012 r. № 4651-VI. [Criminal Procedure Code of Ukraine dated 13 April 2012 No. 4651-VI]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2013, no. 9-10, 11-12, 13, art. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17 [in Ukrainian].
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2004). Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 18 bereznia, 2004 r. № 1618-IV. [Civil Procedure Code of Ukraine dated March 18, 2004 No. 1618-IV]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2004, no. 40-41, 42, art. 492. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15 [in Ukrainian].
5. Ohliad sudovoi praktyky shchodo rozghliadu kryminalnykh provadzhen sudom prysiazhnykh / Verkhovnyi Sud. 01 hrudnia, 2025 r. [Review of judicial practice on the consideration of criminal proceedings by a jury / Supreme Court. December 01, 2025]. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/prescentr/info_anons_daidgest_oglyad/1926603/ [in Ukrainian].
6. Elektronne deklaruvannia prysiazhnykh u 2026 rotsi. Verkhovnyi Sud. 16 bereznia, 2026. [Electronic declaration of jurors in 2026 . Supreme Court. March 16, 2026]. URL: https://www.supreme.court.gov.ua/archive/1990045/ [in Ukrainian].
7. Tatulych I. (2019) Pravovyi status prysiazhnykh u tsyvilnomu sudochynstvi. .[Legal status of jurors in civil proceedings]. Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo. S. 67-72. DOI: 10.32849/2663-5313/2019.12.13. URL: https://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/12/14.pdf [in Ukrainian].
8. Popadynets G. (2022) Pravovyi status instytutu prysiazhnykh u kryminalnomu sudochynstvi. [Legal status of the jury institute in criminal proceedings]. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Seriia: Yurydychni nauky. № 3(35) s. 368-373.. DOI: 10.23939/law2022.35.368. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/dec/29282/53.pdf [in Ukrainian].
9. Yakymets S. S., Horinov P. V. (2025) Sud prysiazhnykh v Ukraini v konteksti dosvidu krain Yevropeiskoho Soiuzu [Jury trial in Ukraine in the context of the experience of the European Union countries]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Pravo. № 91, chastyna 5. S 66-72. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.91.5.9. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/344177 [in Ukrainian].

Havronska T. V. Organizational and legal principles of the jury trial in Ukraine

The article examines the organizational and legal principles of the jury trial in Ukraine. Its legal nature, place in the judicial system and features of regulatory regulation are revealed. The procedure for jury participation in criminal and civil proceedings is studied, and the main problems of the practical implementation of this institution are identified. The need for its further improvement as an important element of the democratization of justice is substantiated. The study involves clarifying the regulatory basis for the jury trial, determining the procedural forms of its implementation in criminal and civil proceedings, as well as analyzing the practical aspects of the application of the relevant provisions by the courts. At the same time, attention is focused not only on formal norms, but also on their real functioning, which allows assessing the effectiveness of the existing jury trial model in Ukraine. The issue of the functioning of the jury trial in Ukraine is in the field of attention of the legislator and law enforcement practice. The basis of the study is regulatory acts, judicial practice and official generalizations. The basic source is the Constitution of Ukraine, which establishes the principles of the administration of justice and provides for the possibility of considering cases by a jury. A jury in Ukraine is considered one of the forms of administering justice that combines professional and social elements. Its essence lies in involving citizens

in the consideration of court cases together with professional judges, which allows for not only a legal but also a social assessment of the circumstances of the case. At the same time, it has been established that the Ukrainian model of a jury trial has a mixed character, which determines its legal nature. The combination of professional judges and jurors within the same court creates a balance between legal competence and public perception of justice. However, this very feature also causes certain limitations, in particular regarding the real influence of jurors on the results of the consideration of cases. Further development of this institution should be aimed at expanding its application, improving organizational mechanisms and increasing the efficiency of jurors' participation in the judicial process. Only under such conditions will the jury be able to fully fulfill its function as a guarantor of fair and socially legitimate justice.

Key words: *Jury trial, justice, judicial system, jurors, judicial system, criminal trial, civil trial, judicial proceedings.*

Дата першого надходження статті до видання: 15.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 04.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 22.09.2026